

Яворська Н. О.,
докторка філософії з галузі «Право»
<https://orcid.org/0000-0002-1721-0886>

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВПЛИВ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

SOCIO-LEGAL IMPACT OF REGULATING THE IMPLEMENTATION OF THE SOCIAL FUNCTION OF THE STATE

Стаття присвячена з'ясуванню актуального соціально-правового впливу регулювання реалізації соціальної функції держави. Зазначається, що правове регулювання реалізації соціальної функції держави є узгодженою із принципами права та позицією громадянського суспільства діяльністю уповноважених суб'єктів нормотворчості, що спрямовується на розробку та ухвалення обов'язкових для виконання юридичних норм, забезпечених можливістю державного примусу. Обґрунтовується, що правове регулювання реалізації соціальної функції держави характеризується соціально-правовим впливом. Насамперед вказується, що поточний стан та намічені державою перспективи розвитку правового регулювання реалізації соціальної функції держави є індикатором цивілізованості та рівня розвитку держави. Критичний аналіз цієї характеристики дає змогу з'ясувати те, чи можна конкретну державу віднести до правових, демократичних і соціальних держав, або ж до держав, котрі намагаються стати соціальними, чи є несоціальними державами. По-друге, правове регулювання реалізації соціальної функції держави у своєму динамічному вияві сприяє стабілізації суспільних відносин та уможливорює належний рівень соціального життя людини. Вказане пояснюється тим, що належне нормативно-правове забезпечення реалізації цієї функції держави, зокрема: знижує конфліктність в суспільстві; сприяє тому, щоби кожен, хто цього бажає, мав реальну змогу брати участь в суспільному житті, відносно вільно реалізуючись в суспільстві; уможливорює зниження негативного ефекту на людину соціальних ризиків буття людини, а також негативного впливу на людину соціального життя. По-третє, правове регулювання соціальної функції держави сприяє формуванню соціально орієнтованої ринкової економіки, що є фундаментом для формування «держави загального добробуту». У висновках до статті узагальнюються результати дослідження, зокрема, вказується на те, що вирішення проблем правового регулювання реалізації соціальної функції держави та сприяння подальшому розвитку відповідних норм законодавства є пріоритетним завданням України, виконуючи яке вона зможе: по-перше, й надалі розвиватись в якості соціальної, правової та демократичної держави, формуючи державу загального добробуту; по-друге, збільшити рівень національної безпеки, приймаючи до уваги суттєве місце соціальної безпеки в системі національної безпеки; по-третє, реалізувати свої євроінтеграційні прагнення.

Ключові слова: демократична держава, правова держава, правове регулювання, правотворчість, соціальна безпека, соціальна держава, соціальна функція, соціальне право, функції держави.

This paper examines the actual socio-legal impact of regulating the state's social function. It is noted that such legal regulation – consistent with the principles of law and the position of civil society – takes shape through the activities of authorized rulemaking entities, who develop and adopt mandatory norms backed by the possibility of state coercion. It is argued that the legal regulation of the implementation of the social function of the state is marked by its socio-legal influence. First, the current status and the officially outlined prospects for developing legal regulation of the social function serve as indicators of a state's level of civilization and advancement. A critical analysis of this status helps determine whether a particular state can be classified as legal, democratic, and social, or whether it is attempting to achieve a social orientation, or remains nonsocial. Second, the dynamic nature of this legal regulation contributes to stabilizing social relations and facilitates an appropriate standard of social life for individuals. Specifically, proper regulatory support for implementing the social function of the state helps reduce social conflict; ensures that all who wish to participate in public life can do so with relative freedom; and mitigates both the social risks inherent in human existence and the adverse effects of social life on individuals. Third, legal regulation of the state's social function promotes the development of a socially oriented market economy, which underpins the creation of a “common welfare state.” In conclusion, the study's findings emphasize that resolving issues related to the legal regulation of the state's social function, alongside advancing relevant legislation, should be a priority for Ukraine. By doing so, Ukraine can (1) continue to develop as a social, legal, and democratic state, ultimately strengthening overall social welfare; (2) enhance its national security, given the

importance of social security within the broader national security system; and (3) fulfill its aspirations for European integration.

Key words: *democratic state, functions of the state, law-making, legal regulation, rule of law, social function, social law, social security, social state.*

Постановка питання. Прогресивні концептуально-ідеологічні засади правового регулювання соціальної функції сучасної держави, що прагне до статусу соціальної держави прогресивного типу, визначаються через встановлення ряду «стандартів». Означені «стандарты» задають чіткі орієнтири, що забезпечують ефективне виконання державою його соціальних зобов'язань. Так, перший стандарт стверджує, що кожен громадянин (за можливості й будь-яка людина загалом), що проживає на території держави, повинен володіти та вільно користуватися правом на гідне життя, відповідну його людській природі. Вказане передбачає наявність адекватного рівня соціальної безпеки, що забезпечує задоволення базових потреб і захист від соціальних ризиків. Другий стандарт підкреслює, що соціальна безпека є динамічною категорією, що вимагає постійного переосмислення і вдосконалення. Третій стандарт закріплює принцип неприпустимості зниження рівня соціальної безпеки, а тому держава зобов'язана прагнути до його поступового підвищення, до тих пір поки не буде досягнутий загальний добробут суспільства в конкретному історичному періоді буття держави та суспільства. Досягнення такого рівня добробуту залежить від ефективності реалізації соціальної функції держави, що в контексті ч. 2 ст. 19 Конституції має узгоджуватись з нормами чинного законодавства, яке в такому сенсі характеризується значним соціально-правовим впливом. З огляду на вказане можемо констатувати потребу в уточненні такого впливу регулювання реалізації соціальної функції держави.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Нормативно-правове регулювання реалізації соціальної функції держави, а відтак і соціально-правовий вплив такого регулювання ще не було предметом комплексного наукового дослідження. Поряд із тим, слід констатувати, що оцінка впливу правового регулювання відносин і діяльності держави у соціальній сфері вже у тій чи іншій мірі відображається в наукових працях багатьох

українських учених, серед яких В. В. Вашкович, В. В. Гладкий, О. Ф. Данич, Н. М. Деєва, А. Б. Дмитрик, О. М. Ілюшук, М. І. Іншин, Л. Ю. Малюга, Д. І. Сіроха, Д. М. Сковронський та ін. Наукові дослідження і розвідки цих та ін. учених і дослідників вказують на можливість уточнення актуального змісту соціально-правового впливу правового регулювання реалізації соціальної функції сучасної держави.

Отже, **метою статті** є з'ясування актуального соціально-правового впливу регулювання реалізації соціальної функції держави. Для досягнення цієї мети слід виконати наступні завдання: 1) сформулювати визначення поняття «правове регулювання реалізації соціальної функції держави»; 2) окреслити ключові особливості правового регулювання реалізації соціальної функції держави, що виражають його соціально-правове значення; 3) узагальнити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід зауважити, що правове регулювання реалізації соціальної функції держави є узгодженою із принципами права та позицією громадянського суспільства діяльністю уповноважених суб'єктів нормотворчості, що спрямовується на розробку та ухвалення обов'язкових для виконання юридичних норм (стандартів), забезпечених можливістю державного примусу. Зазначені норми регулюють діяльність суб'єктів, відповідальних за реалізацію соціальної функції держави, у межах виконання її соціальних завдань.

Враховуючи сформульоване визначення правового регулювання, а також юридичну сутність соціальної, правової та демократичної держави, особливості реалізації соціальної функції держави доводимо думки, що соціально-правове значення правового регулювання реалізації соціальної функції держави виявляється у наступному:

1. Поточний стан та намічені державою перспективи розвитку правового регулювання реалізації соціальної функції держави є індикатором цивілізованості та рівня розвитку держави (характеристика, з огляду на яку державу

можна віднести до правових, демократичних та соціальних держав, а також до держав, що намагаються стати соціальними, чи до несоціальних держав). Видатний німецький науковець А. Енштейн зазначав, що «більшість великих держав зобов'язані своєю появою завоюванню. Народи-завойовники робили себе юридично та економічно правлячим класом завойованої країни. Вони привласнювали собі монопольне право на володіння землею та вибирали жерців тільки зі своїх лав. Ці жерці, в руках яких був контроль над освітою, зробили класовий поділ суспільства постійним і створили систему цінностей, якою люди стали керуватися в своїй суспільній поведінці здебільшого несвідомо» [1]. Після того, як виникли у різних європейських державах робітничі рухи почали здійснювати соціальний тиск на законодавців і урядовців, що супроводжувався формуванням правового гуманістичного світогляду, соціальні преференції почали отримувати також і ті люди, що не відносились до правлячих класів, проте, могли своєю працею, вміннями отримувати ресурси, використання яких забезпечувало їх соціальну безпеку. Наслідком цього стало те, що держава, заінтересована у власному економічному зростанні (збільшенні економічної міцності в умовах постійних міждержавних конфліктів), почала підтримувати працюючих громадян, забезпечуючи, охороняючи та захищаючи їх трудові права (в подальшому – й інші соціальні права працюючих). Подальше формування міжнародного соціального права та становлення сучасного правового гуманістичного світогляду призвело до того, що держава почала поступово переосмислювати свою роль у різних сферах буття людини і громадянина, а також суспільства загалом. Саме тому, бажаючи знизити напруження та соціальні ризики в суспільстві, які могли би зашкодити безпеці держави, окремі держави вирішили пріоритезувати роль соціальної функції, стаючи основним гарантом соціальної безпеки усіх громадян, хто потребує захисту соціальних прав і інтересів в соціальній сфері. Вказані обставини стали передумовами того, щоби у світі почали з'являтися соціальні держави різних типів, серед яких соціал-демократичні наразі вважаються найбільш прогресивними.

На сьогоднішній день ученими зазначається, що «соціальна функція держави безпосередньо взаємопов'язана з соціальним призначенням сучасної держави, яке полягає у її різноманітній, широкій діяльності, що спрямована на вирішення не вузьокласових завдань, а завдань, що випливають із необхідності безконфліктного існування всього суспільства на засадах законності та правопорядку» [2, с. 154]. У цьому контексті «соціальну функцію сучасної держави слід визнати досягненням людської цивілізації, що має бути властивою кожній державі, має постійно поглиблюватися та удосконалюватися» [2, с. 155]. Саме тому вітчизняна учена В. В. Вашкович цілком справедливо зазначає, що «для громадянина соціальна функція держави виступає в якості соціальних стандартів життя або соціальних норм і нормативів» [3, с. 7]. При цьому відповідна функція, а також її реалізація, будучи юридичним конструктом, розробленим правниками, існує не лише в теоретичній площині. Означена функція, як демонструє практика, є об'єктом реальної дійсності, вияв якої врегульовується законодавством. Таким чином, соціально-правове значення соціальної функції держави та її реалізації, як індикатора цивілізованості держави, безпосереднім чином об'єктивується у нормах чинного законодавства, яке в результаті цього набуває відповідного, похідного соціально-правового значення.

В окресленому контексті правове регулювання реалізації соціальної функції держави є цивілізаційним індикатором держави, аналізуючи фактичні характеристики якого людина і громадянин, суспільство, а також бізнес-середовище, міжнародні організації, інші держави можуть сформувати загальну думку про:

1) те, на якому саме рівні етико-правового, соціально-економічного та політичного розвитку перебуває конкретна держава. З огляду на сутність соціальної держави (як наслідок високого рівня розвитку соціального законодавства та належної реалізації державою соціальної функції), можемо дійти висновку, що в межах такої характеристики держави також з'являється змога з'ясувати і те, чи є відповідна держава правовою та демократичною у сучасному розумінні таких характеристик держави;

2) фактичний потенціал цієї держави (щонайменше, мається на увазі соціальний, економічний, культурний, політичний та військовий потенціал). Вказане обумовлено тим, що норми чинного соціального законодавства визначають міру можливостей людини в повній мірі реалізувати свої здібності до праці у рамках самостійної чи несамостійної зайнятості, уникаючи негативного впливу соціальних ризиків, пов'язаних із його діяльністю, а відтак формують потенціал людського ресурсу в державі, що є основним потенціалом самої держави;

3) якість життя людини в цій державі, а також про можливості цієї людини:

а) уникнути перманентної бідності, маючи вільний доступ до освіти, охорони здоров'я, а також до справедливого суду та до публічного адміністрування;

б) реалізувати власні соціально-корисні життєві прагнення;

в) бути вільною від будь-якого неправомірного тиску, який може здійснювати держава, суспільство, інша людина;

4) інвестиційні можливості представників бізнес-середовища в цій державі.

2. Правове регулювання реалізації соціальної функції держави у своєму динамічному вияві сприяє стабілізації суспільних відносин та уможливорює належний рівень соціального життя людини. Як відомо, сьогочасний період розвитку людства «характеризується тим, що його метою є всебічний розвиток людини, забезпечення умов її життя, прав і свобод. Дійсність пройнята ідеями гуманізму, пріоритету загальнолюдських цінностей, що знайшло своє відображення у сучасних найбільш розвинутих демократичних країнах. Держава повністю не зливається із суспільством, вона є організацією, яка певним чином відокремлена, інституалізована у вигляді механізму держави (державної системи), має власні закономірності становлення, функціонування та розвитку» [4, с. 8]. У цьому контексті соціальна функція за сучасних умов, як зауважують учені А. Б. Дмитрик і О. М. Ілюшук, постає в якості однієї з основних функцій держави, «набуваючи основного значення для стабілізації суспільних відносин» [5, с. 9]. На їх думку, соціальна функція, займаючи пріоритетне місце у функ-

ціональній системі держави, «згладжує протиріччя в суспільстві, зачіпає інтереси кожного» [5, с. 9]. Вказане є цілком закономірним, адже «зміст соціальної функції держави повинен пронизувати всі інші її функції, у тому числі економічну, політичну, екологічну, культурну тощо» [2, с. 155]. Саме тому, слід погодитись із тим, що «соціальна держава народжується правовою та демократичною державою, котра здійснює соціальну функцію, соціальний ефект від чого обумовлює, щонайменше, належний рівень соціальної безпеки людини і громадянина в цій державі» [6, с. 37].

Відповідний рівень соціальної безпеки, як мета функціонування соціальної держави та пріоритет реалізації державою (що є соціальною чи перебуває на шляху трансформації у соціальну державу) соціальної функції:

1) знижує конфліктність в суспільстві, сприяючи тому, щоби усі учасники суспільних відносин, які є рівними перед законом, могли набувати права, брати на себе обов'язки, відповідати за виконання цих обов'язків та реалізацію набутих прав;

2) сприяє тому, щоби кожен, хто цього бажає, мав реальну змогу брати участь в суспільному житті, відносно вільно (не шкодячи іншим суб'єктам права) реалізуючись в суспільстві;

3) обумовлює зниження негативного ефекту на людину соціальних ризиків буття людини, а також негативного впливу на людину соціального життя, адже «у демократичному суспільстві людина відчуває піклування й турботу в соціальній сфері впродовж усього життя» [7, с. 337]. Вказане означає, що людина живе, будучи впевненою у тому, що вона завжди може бути захищеною в своїх соціальних правах й у відповідних законних інтересах державою та суспільством.

3. Правове регулювання соціальної функції держави сприяє формуванню соціально орієнтованої ринкової економіки, що є фундаментом для формування «держави загального добробуту». Вітчизняна учена-економіст Н. М. Деева констатує, що в Україні досить часто «на практиці розвиток економіки розглядається як мета, а зміна умов життя людей не вбачається навіть засобом її досягнення» [8, с. 45]. Поряд із тим, «соціальна функція держави найтісніше пов'язана з економічною функцією»

[2, с. 153], що є цілком закономірним, адже належним чином забезпечувати, захищати та охороняти соціальну безпеку громадянина та людини держава може лише тоді, коли вона матиме на це відповідний економічний ресурс, що буде накопичуватись та перерозподілитись в контексті людиноцентристської парадигми розвитку держави. У зв'язку із цим, Б.О. Мацієвський цілком справедливо зауважує, що «у демократичних державах світу підґрунтям добробуту людини, забезпечення її прав і свобод є соціально спрямована ринкова економіка» [10, с. 519], що «забезпечує баланс потреб та інтересів суб'єктів економічної діяльності та усіх верств суспільства» [9, с. 237]. Саме тому, надзвичайна соціально-правова важливість правового регулювання реалізації соціальної функції держави виявляється в тому, що в законодавстві суб'єктами нормотворчої діяльності формується та конкретизується модель перерозподілу накопиченого економічного ресурсу з метою забезпечення достатнього рівня соціальної безпеки громадянина і людини.

Висновки. Приймаючи до уваги викладене, можемо дійти висновку, що правове регулювання реалізації соціальної функції держави являє собою систематизовану, методологічно вивірену діяльність компетентних суб'єктів, що володіють правотворчими повноваженнями, а відтак на сьогоднішній день є площиною,

в якій держава може бути окреслена в якості соціальної держави, а також трансформуватись до рівня соціальної держави соціал-демократичного типу, а саме, як соціальної держави прогресивного типу. Важливість правового регулювання реалізації соціальної функції держави обумовлена тим фактом, що воно має надзвичайно важливе соціально-правове значення, будучи індикатором цивілізованості держави, а також формуючи належне правове та фактичне підґрунтя для забезпечення належного рівня соціальної безпеки людини: 1) сприяючи стабілізації суспільних відносин (також, знижуючи соціальне напруження тощо); 2) впливаючи на економічні орієнтири діяльності держави (обумовлює формування соціально орієнтованої економіки, яка властива сучасним прогресивним соціальним державам). Таким чином, вирішення проблем правового регулювання реалізації соціальної функції держави та сприяння подальшому розвитку відповідних норм законодавства є пріоритетним завданням України, виконуючи яке вона зможе: 1) далі розвиватись в якості соціальної, правової і демократичної держави, орієнтуючись на прогресивну модель держави загального добробуту; 2) збільшити рівень національної безпеки, приймаючи до уваги суттєве місце соціальної безпеки в системі національної безпеки; 3) реалізувати свої євроінтеграційні прагнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Einstein A. Why Socialism? *Monthly Review*. 2009. Vol. 61 (1). URL: <https://monthlyreview.org/2009/05/01/why-socialism/> (дата звернення: 19.11.2021).
2. Данич О. Ф. Соціальна функція держави в контексті забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. *Альманах права*.
3. Вашкович В. В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07.
4. Вашкович В. В. Соціальна функція держави як одна із функцій правової держави. *Верховенство права та правова держава* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 21-22 жовт. 2016 р.).
5. Дмитрик А. Б., Ілюшук О. М. Соціальна функція і системі функцій держави. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Юридичні науки*. 2020.
6. Гладкий В. В. Основні ознаки європейських цінностей. *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції*.
7. Сковронський Д. М. Теоретичне підґрунтя концепту «соціальна держава». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016.
8. Дєєва Н. М. Особливості реалізації соціальної функції держави. *Економічний вісник*. 2016.
9. Крушельницький М. В. Теоретичні засади регулювання соціально-економічної відповідальності в аграрній сфері. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. № 3, Т. 2. С. 237–243.
10. Мацієвський Б.О. Конституційно-правові гарантії економічних прав людини і громадянина в Україні. *Актуальні питання розвитку суб'єктів господарювання в умовах економічної нестабільності*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 6 грудня 2013 р.). Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2013. С. 518–521.